

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

№ 11(41) 2025

Київ – 2025

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

"Bulletin of Science and Education"

№ 11(41) 2025

Kyiv – 2025

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2025. № 11(41) 2025. С. 4183

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління (Рішення від 01.12.2025, № 1/12-25)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а, також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)

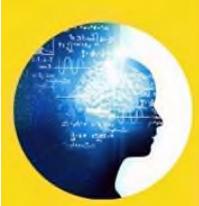
Редакційна колегія:

- ✦ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✦ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✦ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✦ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✦ Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Національний університет "Одеська політехніка" (Одеса, Україна)
- ✦ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✦ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- ✦ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✦ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✦ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)

- ✦ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Кулікова Тетяна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини, методист Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради; Експерт Державної Служби якості освіти з питань акредитаційної експертизи освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти; Член Української асоціації дослідників освіти (Кременчук, Україна)
- ✦ Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✦ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✦ Матійчин Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✦ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
- ✦ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- ✦ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- ✦ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✦ Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методикі її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✦ Новік Крістіна Іванівна - координатор освітньо-технологічних проєктів в TeachEd (Великобританія)
- ✦ Осова Ольга Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)
- ✦ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✦ Потенко Людмила Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Черкаського інформаційно-учбового тренінгового центру Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри іноземних мов НУ «ОЮА», членкиня Центру українського-європейського наукового співробітництва (Одеса, Україна)
- ✦ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✦ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✦ Равлюк Тетяна Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
- ✦ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✦ Рубан Микола Юрійович - доктор філософії з історії та археології, член правління Луганського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, голова правління громадської організації "Фонд відновлення залізничної спадщини України" (Київ, Україна)
- ✦ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна)
- ✦ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Синявська Олена Олександрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна)
- ✦ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✦ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (м. Дніпро, Україні)
- ✦ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)

- ✦ Стратулат Наталія Вікторівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування (Київ, Україна)
- ✦ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✦ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✦ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✦ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✦ Федотова Оксана Олегівна - доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету (Київ, Україна)
- ✦ Чікарькова Марія Юрійвна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✦ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✦ Шевель Інна Петрівна - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✦ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✦ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✦ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✦ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

***Статті розміщені в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.***

Шевчук І.П., Алексієвець М.М. **4108**
*ЕВОЛЮЦІЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ
БЕЗПЕКИ: ВІД СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ДО СТАТУСУ
КАНДИДАТА*

Юрив М.В. **4119**
*ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИНЦА ФІЛІПА У
ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ДЕРЖАВ
СПІВДРУЖНОСТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ
ХХІ СТ.*

СЕРІЯ «КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО»

Мельник Ю.Я., Щербак І.В., Дудко М.І. **4138**
*ВПЛИВ НАРОДНОЇ МУЗИКИ НА РОЗВИТОК ФОРТЕ-
ПІАННИХ ЖАНРІВ*

**Ороновська Л.Д., Кондратенко І.А., Савченко В.Е.,
Задорожна Т.** **4155**
*МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОКАЛУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ
ОСВІТИ*

СЕРІЯ «СОЦІОЛОГІЯ»

Кондов К.В., Билан А.В. **4166**
*ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ФАКТОР ЯК ІНСТРУМЕНТ «ЖОРСТКОЇ»
ТА «М'ЯКОЇ»СИЛИ В СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ*

РЕЦЕНЗІЯ

Сасвич І.Г. **4176**
НАРАТИВНИЙ ПОВОРОТ У ЛІНГВІСТИЦІ
Рецензія на підручник: Бацевич Флорій. Основи
лінгвонаратології. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. 292 с.

УДК 354:328.185

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-4155-4165](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-4155-4165)

Ороновська Лариса Дмитрівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, заступниця декана з виховної роботи, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-2701-1290>

Кондратенко Ірина Анатоліївна Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецьких дисциплін, м. Чернігів, <https://orcid.org/0000-0002-5853-6292>.

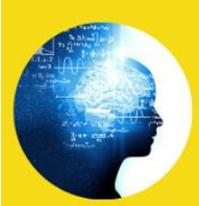
Савченко Валерія Едуардівна викладач, Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради, викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя, м. Харків, <https://orcid.org/0009-0005-5267-5995>

Задорожна Тетяна докторка філософії, асистентка кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-4756-8635>.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОКАЛУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті комплексно розглядається методика занять співом як професійно орієнтованої навчальної дисципліни у ВНЗ, уточнюється її сутнісний теоретичний і практичний зміст. Автори детально пояснюють важливість початкового етапу навчання вокальних навичок і наголошують на необхідності поступового і цілеспрямованого оволодіння технічними прийомами, на яких базується подальша майстерність співака. У центрі дослідження – індивідуалізація навчального процесу з урахуванням особистісних особливостей кожного студента, впровадження сучасних методик, новітніх технологій та активних форм роботи.

Особлива увага приділяється системі вправ, спрямованих на розвиток правильного звукоутворення, дикції, резонансу, голосового дихання та

роботи зі «звукопередавачем». Автор аналізує причини поширених дефектів голосотворення, наводить методи їх корекції, підкреслює важливість злагодженої роботи діафрагми та резонаторів, а також необхідність формування автоматизованих голосових рефлексів. Слід зазначити, що розвиток вокального діапазону можливий лише за умови якісної постановки середнього діапазону та суворого дотримання принципу послідовності.

У статті детально висвітлено роль музично-вокального читання та декламації як основного засобу виховання виразності, рівності тембру та технічної плавності голосу.

Автори наголошують на важливості створення оптимальних умов навчання, зокрема акустично «зволоженого» простору, що сприяє формуванню вміння керувати звуком незалежно від зовнішніх факторів. Мистецький аспект вокальної підготовки вважається невід'ємною частиною професійного становлення співака: майбутній співак має бути підготовлений як виконавець з високим рівнем естетичної, інтелектуальної та сценічної культури. Автори наголошують, що справжній митець має нести на сцену духовні цінності, а не демонструвати корисливу видимість чи сенсаційність.

У статті узагальнено багаторічний педагогічний досвід авторів і запропоновано цілісну систему підготовки фахівців вокального мистецтва, підкреслено важливість поєднання технічної та творчої складових навчального процесу. Робота відкриває перспективи подальших досліджень у галузі вокального виконавства та вдосконалення професійної підготовки майбутніх співаків.

Ключові слова: сольний спів; методика навчання вокалу; постановка голосу; вокальна педагогіка; вокальне мистецтво.

Oronovska Larysa Dmytrivna PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-2701-1290>

Kondratenko Iryna Anatoliivna PhD of Art Studies, associate professor of the chair of the art disciplines. T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium" Chernihiv, <https://orcid.org/0000-0002-5853-6292>.

Savchenko Valeriia Eduardivna Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian– Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, lecturer at the Department of Teacher Vocal-Choral Training, Kharkiv, <https://orcid.org/0009-0005-5267-5995>

Zadorozhna Tetiana Doctor of Philosophy, Ph.D., Assistant of the Department of Musicology and Methodology of Musical Art at Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-4756-8635>

METHODOLOGY OF VOCAL TEACHING IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article comprehensively examines the methodology of singing classes as a professionally oriented educational discipline in higher education institutions, specifies its essential theoretical and practical content. The authors explain in detail the importance of the initial stage of learning vocal skills and emphasize the need for gradual and purposeful mastering of technical techniques on which the singer's further mastery is based. At the center of the research is the individualization of the educational process taking into account the personal characteristics of each student, the introduction of modern methods, the latest technologies and active forms of work.

Special attention is paid to the system of exercises aimed at the development of correct sound production, diction, resonance, vocal breathing and work with the "sound transmitter". The author analyzes the causes of common defects of voice production, provides methods of their correction, emphasizes the importance of the coordinated work of the diaphragm and resonators, as well as the need for the formation of automated vocal reflexes. It should be noted that the development of the vocal range is possible only under the condition of high-quality staging of the middle range and strict adherence to the principle of consistency. The article details the role of musical-vocal reading and recitation as the main means of educating expressiveness, equal timbre and technical fluency of the voice. The authors emphasize the importance of creating optimal learning conditions, in particular an acoustically "moistened" space, which contributes to the formation of the ability to control sound regardless of external factors. The artistic aspect of vocal training is considered an integral part of the professional formation of a singer: the future singer must be trained as a performer with a high level of aesthetic, intellectual and stage culture. The authors emphasize that a real artist should bring spiritual values to the stage, and not demonstrate selfish visibility or sensationalism.

The article summarizes the long-term pedagogical experience of the authors and offers a comprehensive system of training vocal art specialists, emphasizing the importance of combining technical and creative components of the educational process. The work opens up prospects for further research in the field of vocal performance and improvement of professional training of future singers.

Keywords: solo singing; method of teaching vocals; production of voice; vocal pedagogy; vocal art.

Постановка проблеми. Сучасна мистецька освіта ставить перед викладачами вокалу завдання забезпечити якісну підготовку майбутніх співаків, здатних володіти як технічними, так і художніми компонентами вокального мистецтва. Проблемним залишається питання ефективної постановки голосу на початковому етапі, формування правильного дихання, резонування, опори звуку та вироблення базових автоматизованих навичок. Водночас виникає потреба в оновленні традиційних методик з урахуванням індивідуальних особливостей студентів та застосування сучасних педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях А. Доліво підкреслюється важливість планомірного й послідовного формування вокальних навичок. М. Микиша наголошував на значенні правильного мовлення й декламації як основи якісного співу. У сучасних дослідженнях значна увага приділяється фізіології голосоутворення, роботі резонаторів, співацькому диханню, усуненню вокальних дефектів та розвитку сценічної культури виконавця. Незважаючи на наявні напрацювання, питання комплексного поєднання технічних і художніх аспектів навчання все ще потребує подальшого вивчення та узагальнення.

Метою статті є обґрунтування ефективної методики навчання вокалу та визначення ключових принципів формування професійних вокальних навичок майбутніх співаків.

Виклад основного матеріалу. Методика навчання співу спрямована на розкриття основних положень будови голосового апарату, мистецтва дихання, роботу над технікою голосу та голосовою дикцією, вивчення основних недоліків звукоутворення та пошук шляхів їх усунення.

Перший етап підготовки співака є важливим, навіть вирішальним, як зазначає А. Доліво у своїй праці «Співець і пісня» [3]. Лише систематичне, поступове набуття студентом справжніх співочих навичок може привести до майстерності.

Основою проектування навчального процесу є індивідуалізація навчання та самостійна робота студентів. Здійснення навчально-виховного процесу базується на вивченні та врахуванні їх індивідуальних особливостей, застосуванні активних форм і методів навчання, найсучасніших технологій, розробленні індивідуальних планів і навчальних програм тощо.

Перший і вирішальний ключ до успіху — це планування досягнення кінцевої мети, чітке розуміння як загального перспективного плану роботи, так і плану заняття кожного заняття. Нарешті, студент останнього курсу

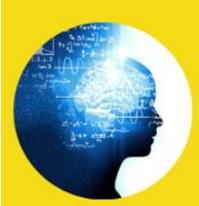

повинен вміти імпровізувати своїм голосом у різних стилях, вміти грати на фортепіано та, якщо необхідно, співати під власний музичний супровід. Для розвитку мелодичного та гармонійного слуху йому пропонуються вокальні гами: мінорні (натурально-мелодійні), мажорні, джазові. Професійний співак повинен знати, що таке свінг, вміти співати в цьому стилі, а також знати особливості його нотної грамоти і т. д. Крім того, майбутній артист повинен бути інтелектуалом з чіткою артистичною позицією, що несе на сцену красу і доброту, а не самозакоханість і бажання шокувати публіку своїм виглядом або неадекватною поведінкою. Процес навчання співу практичний, але давайте не дозволимо майбутньому співаку нехтувати теорією вокалу. Він повинен знати специфічну вокальну термінологію («грудний резонатор», «випромінювач», «тоноопера», «діафрагма», «респіраторна підтримка», «висока форманта», «тонова атака», «теситура» тощо). Студент повинен розуміти мову, якою з ним спілкується викладач.

На початковому етапі навчання також важливо навчити студента техніці формування звучання людського голосу, характеру його утворення та зональності. Як відомо, вміння рівномірно, повно і артистично подавати звуки без пошкодження регістру вважається однією з головних характеристик професійного рівня співака. Крім того, викладач повинен надати студенту знання про найпоширеніші захворювання голосу та способи їх попередження, а при необхідності й лікування. Студент повинен знати, як зберегти працездатність свого голосу надовго, і знати про наслідки та хвороби, які можуть виникнути внаслідок неправильного використання голосового апарату. Студент не повинен покладатися на акустику приміщення, в якому він співає. Тому аудиторія, у якому проводиться заняття, повинен бути звукоізоляційним (наприклад, за допомогою звукопоглинальних матеріалів на стінах і стелі). Виконання цієї умови значно допоможе співаку контролювати свій голос незалежно від акустики залу та позитивно вплине на його подальшу концертну діяльність.

Один з найважливіших принципів постановки голосу – індивідуальність. Окрім супроводжуючої особи, на занятті мають бути активні лише викладач та студент. Цей процес вимагає концентрації всієї уваги викладача та студента. У перший рік навчання під час роботи над підготовкою голосу студент повинен співати лише на заняттях співу під контролем викладача. Неконтрольований спів без педагога в перший рік навчання порушує розвиток правильних умовних рефлексів, без яких неможлива постановка голосу.

На початку кожного заняття необхідно мобілізувати увагу студента, зробити його бадьорим, повірити в свої сили. Крім того, одним з перших і найважливіших аспектів роботи викладача звукопедагога для початківця є

спостереження за процесом дихання як однієї з основних умов формування правильного професійного вокалу на фортепіано.

Навчити майбутнього співака володіти своїм вокальним інструментом означає навчити його правильно відтворювати звуки свого голосу і довести ці навички до автоматизму, тобто до набуття умовних рефлексів при співі.

По-перше, надзвичайно важливо навчити студента вільно відкривати рот. Тут корисні вправи на максимальне відкриття рота (10 разів по 20 підходів на день), поки м'язи рота і горла не звикнуть відкриватися. Крім того, на початковому етапі навчання необхідні навички набуваються шляхом музичного та вокального читання та декламації. Видатний український співак і педагог М. Микиша [5] говорив про те, що потрібно спочатку навчитися правильно говорити і декламувати, а потім вже співати. Ділимося власним досвідом у виконанні цієї вправи: При заняттях музикою і вокальним читанням рекомендуємо читати книгу або вірш за допомогою ехолота в області верхніх передніх зубів. Якщо під час читання повітря поступово витрачається, то грудина не повинна опускатися. Голос повинен, так би мовити, заповнювати все тіло, але повинен «вилитися» назовні. Таке читання формує у співака чітку, виразну дикцію, сприяє рівномірності тонального звучання голосу, надає йому «вигляду». Читайте не менше трьох хвилин за раз. Коли читаєш, то рот відкриваєш більше, ніж коли говориш. Щелепа повинна вільно рухатися без зв'язування. Ця вправа, як показує наш досвід, координує елементи, що беруть участь у процесі співу, і дає студентові зрозуміти, що таке випромінювач і де він розташований. Працюючи з вправою, студент опускає гортань, направляє звук через грудний резонатор і (у більшості випадків) отримує відчуття звукової опори.

На основі тембру, виробленого за допомогою нотного запису та вокального читання, студент навчається співу в середньому діапазоні. Знімаються затискачі як голосового тракту, так і всього тіла. Цей студентський звук є основним. Він повинен співати автоматично. Тому це необхідно повторювати багато разів. Неприпустимо переходити до наступного етапу, якщо перший ще не досягнутий.

Під час роботи над вправами слід запропонувати студентові самостійно вимовляти інтонацію, не граючи вокальної мелодії на фортепіано. Практика озвучування вихованцями назв нот на початкових етапах навчання є, на нашу думку, хибною та шкідливою. Вокалізація, якою б важкою вона не була, корисна лише тоді, коли голос уже налаштований. Набагато важливіше звернути увагу студента на якість звучання голосу, ніж на назву наступної ноти. Під час виконання вправ слід звернути увагу на вільне положення гортані, розслаблення м'язів нижньої щелепи та язика. Наступний крок — навчитися співати різні голосні середнього

діапазону та їх поєднання. Це досягається і робиться автоматичним за допомогою спеціальних вокалізацій і співу. Далі проспівайте сполучення голосних і приголосних у середньому регістрі. Тільки після того, як ви досягнете хороших результатів у цій роботі, ви можете переходити до розширення діапазону вниз і вгору до різних голосних і приголосних. Наприклад, вправи з подвійним переміщенням по гаммі в межах октави (C1-E1-G1-C2-B1-G1-F1-D1-C1), що розвиває автоматичну здатність регулювати голосове дихання. Ноти у всьому діапазоні повинні звучати однаково за тембром і повнотою. При роботі зі стаккато досягається легке звукоутворення і стійке інтонування.

Всім цим вправам на кожному окремому занятті повинні передувати вправи в спокійному, повільному темпі в межах сонорних тонів студента, з обов'язково повним і невимушеним звучанням. Нагадуємо, що під час роботи над вокальною технікою важливо не порушувати головний принцип голосоутворення – принцип послідовності.

Співоче дихання вимагає особливої уваги. Щоб досягти відчуття «звукової підтримки», важливу роль у процесі співу відіграє діафрагма, як найважливіший орган дихання співака. Однак з перших занять необхідно стежити за природністю процесів, пов'язаних зі співочим диханням, щоб вчасно знімати затискачі, що виникають при перевантаженні діафрагми і всієї дихальної системи. Необхідно впустити повітря через ніс. Вдихати повітря ротом можна тільки тоді, коли не вистачає часу, щоб вдихнути через ніс. Дихання тільки ротом пересушує його слизову оболонку і гортань. Треба уявити, що повітря, як і вода, спочатку заповнює нижню частину легень, а потім верхню. Під час співу потрібно вдихати стільки повітря, скільки необхідно для виконання творчого завдання, і ні в якому разі не більше. Під час співу повітря має витікати м'яко, рівномірно і спокійно, і, головне, з максимальним використанням усієї своєї енергії.

Існують різні типи співочих ефірних наборів:

- верхнє ребро або ключиця;
- живіт або діафрагма;
- Реберна або реберно-черевна.

Більшість викладачів вокалу вважають, що тільки реберно-черевне дихання може привести до успіху на заняттях з вокалу. Рекомендується його використання в програмах вокальних факультетів консерваторій та інших мистецьких вузів. Однак слід зазначити, що реберно-абдомінальний тип повітрозабірника не може забезпечити артистичний голос без підключення до «випромінювача». На нашу думку, чим тісніший зв'язок між мембраною і ехолотом, тим краще опір звуку. Тут варто назвати найпоширеніші дефекти голосового дихання:

- надмірна подача повітря;
- підйом грудей;
- неправильна постава.

Спів насправді безкоштовний, звичайно, правильно розширена мова. Тому, співаючи, не слід відступати від природних принципів формування правильної розмовної мови. Дихання повинно бути професійним, спів потрібно тренувати, розвивати і вдосконалювати.

Найкращі вправи для початківців співаків, щоб відчувати підтримку дихання, - це спів довгих нот під силу. Намагання зберегти тон незмінної сили дає цінне відчуття зростаючої підтримки. Якщо у студента спостерігається мляве відчуття підтримки дихання, рекомендуємо вправу на голосну «а» у виконанні стакато /до1-мі1-соль1-до2-мі2/.

Спів має закінчитися, коли залишиться трохи повітря. Перш ніж вдихнути повітря для наступної музичної фрази, іноді необхідно видихнути те, що залишилося від легенів. Ця техніка називається «повітряний демпінг». Це допомагає в ті моменти, коли немає часу на повний вдих під час коротких перерв. Для оволодіння технікою цієї техніки використовуються відповідні вправи, які дають починаючому співаку можливість відчувати діафрагму, координувати роботу цього органу і голосового апарату. При виконанні дихальних вправ важливо, щоб при видиху грудна клітка не опускалася, а залишалася розтягнутою до кінця.

На нашу думку, підтверджену багаторічним практичним досвідом, виконання більшості українських народних пісень, що відрізняються винятковою широтою, плавністю та мелодійністю, є чудовим і надзвичайно цінним матеріалом для розвитку співочого дихання. Кращі педагоги співу завжди підкреслювали, що сила і краса звучання залежить не від інтенсивності тиску енергії дихання на голосові зв'язки, а від злагодженості елементів голосового апарату. Книги про вокальне мистецтво часто містять ілюстрації із зображенням людини на бічній панелі. Там видно голосові зв'язки і «верхній резонатор», в який співак, як кажуть, повинен посилати звуки. Відповідно до цієї картини звук створюється в голосових зв'язках.

На жаль, часто його там «народжує» студент. Звідси гортанний звук. На малюнку також видно, що вам потрібно направити звук на «основний резонатор». Керуючись цією інструкцією, студент робить це, отримуючи знайомий тенор «Gozleton». Ця ілюстрація затримує розвиток початківців співаків. Насправді професійний співак абсолютно не відчуває роботи гуртів. Він нікуди не посилає звук, а народжує його в масці. Це місце, де народжується звук, ми назвали «випромінювач».

Випромінювач знаходиться в передній частині обличчя, на верхніх зубах. При співі звук обов'язково повинен домінувати над диханням,

передувати йому. Це забезпечує вокальну свободу, звучність, повноту і тембр. Грудина повинна залишатися в розтягнутому положенні як можна довше, щоб не перешкоджати формуванню «стовпа здоров'я».

Виховання відчуття свідомої фіксації співочої позиції звуку - випромінювання - досягається за допомогою звуко-ритмічних вправ, особливо вправ на звучання носогубного резонансу з закритим і відкритим дзижчанням, а також співом голосних і приголосних звуків голосного алфавіту. Дуже практично і корисно для розвитку голосу практикувати вправи на спів букви «Е». Це дозволяє легше відчутти і закріпити високий регістр звуку, виробити техніку відтворення верхніх тонів голосового діапазону.

Вважаємо за потрібне поговорити тут про зв'язок між випромінювачем і грудним резонатором. Звук, який виробляє випромінювач, йде в різні боки. По-перше, для нас важливіше рух вперед, що надає співаку яскравості та особливої якості голосу, який чути здалеку. По-друге, не менш важливий рух звуку від випромінювача до грудного резонатора, де він збагачується ніжними призвуками і потім повертається до слухача. Грудний резонатор бере на себе функцію деки гітари або корпусу рояля. Важлива вимога – вільна від затискачів гортань, яка не повинна перешкоджати цьому процесу. Співак повинен «провести» звукову хвилю через горло, звільнивши від затискачів, не заважаючи їй резонувати в грудях. Хочеться підкреслити, що студенти часто плутають поняття «звукова опора» і «дихальна опора». На нашу думку, підтримка дихання - це робота діафрагми по забезпеченню постійного надходження повітря в голосовий тракт. Звукова підтримка - це саме ті голосові хвилі, які йдуть від передавача до груднини і створюють «дихання» або «голосову ніжку». Це тулуб має дотягнутися до діафрагми і «стояти» на ній. Це головне, на чому «тримається» голос. Тільки тепер викладач співу може сказати студентові: «Тримай діафрагму», тому що тільки тоді ця дія матиме бажаний ефект. Коли голос «падає» на діафрагму, ми відчуваємо «подих». Це означає, що ми нарешті маємо контроль над своїм голосом! При цьому є ризик, що студент не спрямує звукову хвилю від випромінювача в грудну клітку, а буде співати лише грудним резонатором, без випромінювача, і пошле звук від грудної клітки вгору. Такі звуки протиголосні і дуже шкідливі.

Наступним кроком у навчанні співака є розвиток вокального діапазону. Часто буває так, що студент, а нерідко і викладач, порушує принцип послідовності в навчанні вокалу з метою розширення діапазону. На жаль, таке прискорення процесу не залишається безкарним і негативно позначається на збереженні якості голосу. Розвиток голосового діапазону студента має бути результатом дуже ретельної, строго систематичної і

наполегливої роботи, спрямованої на формування якісного звучання в середньому голосовому діапазоні. Виконавши цю умову дуже повільно з кроком в півтону, можна переходити до формування верхніх і нижніх нот. Правильне, терпляче виконання постійних, спеціально підібраних вправ є найважливішою умовою природного розвитку голосового діапазону без втрати його звукових якостей. Ні в якому разі не можна форсувати навчальний процес і допускати до виконання цих вправ студентів, які ще не досягли автоматизму правильного звукоутворення в середній частині діапазону.

Висновки. Методологія викладання вокалу, як професійно-орієнтованої навчальної дисципліни повинна сприяти досягненню чітко визначеної мети. Основним завданням є створення загальнонаукової основи, на якій базуватиметься система підготовки спеціалістів у сфері вокального мистецтва. Таким чином, формування професійних компетентностей, навичок і вмінь майбутніх вокалістів може бути значно ефективнішим, якщо процес їхньої вокально-теоретичної підготовки доповнюється використанням інноваційних форм і методів навчання.

Процес навчання вокалу охоплює два взаємопов'язані аспекти. Перший аспект - технічний, що включає формування співацького апарату та оволодіння навичками його правильного використання. Другий - художній, спрямований на виховання митця-інтерпретатора, здатного демонструвати високий рівень особистої та виконавської культури. Критерієм успішності підготовки співака у закладах вищої освіти є формування спеціаліста, який володіє необхідними технічними й вокально-виразовими засобами. Ці засоби повинні бути інтегровані у процес художнього втілення образу виконання, одночасно поєднуючи високий рівень сценічної культури і поведінки.

Література:

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник для вузів Київ: Віпол, 2007 . 173 с .
2. . Голос людини та вокальна робота з ним : монографія . у 2 ч. Ч. 1 / О. Д. Шкуляр, та ін. Івано-Франківськ : ПНУ імені В. Стефаника, 2010. 351 с.
3. Історія вокального мистецтва / Б. П. Гнідь : підручник. Київ: НМАУ, 1997. 320с.
4. Кузьмічова В. А Навчальний посібник з дисципліни «Методика викладання дисциплін за кваліфікацією (вокал)» (для магістрів факультетів мистецтв вищих педагогічних навчальних закладів освіти). Частина 1. Італійська вокальна школа: шлях від зародження до сучасності / В. А. Кузьмічова. — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2018. 44 с.
5. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу : навч.-метод. Комплекс. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 80 с.
6. Цуркан Л. Історія вокального мистецтва України (програма для вокальних факультетів музичних вузів). Київ, 2002р. 97 с.

Reference:

1. Antonyuk V. G. *Vokalna pedahohika (solnyi spiv)* [Vocal pedagogy (solo singing): textbook for universities] Kyiv: Vipol, 2007. 173 p. [in Ukrainian]
2. *Holos liudyny ta vokalna robota z nym* [The human voice and vocal work with it: a monograph.] in 2 h. Part 1 / O. D. Shkular, et al. Ivano-Frankivsk: V. Stefanyk PNU, 2010. 351 p. [in Ukrainian]
3. *Istoriia vokalnoho mystetstva* [History of vocal art] / B.P. Hnid: textbook. Kyiv: NMAU, 1997. 320 p. [in Ukrainian]
4. Kuzmichova V. A *Navchalnyi posibnyk z dystsypliny «Metodyka vykladannia dystsyplin za kvalifikatsiieiu (vokal)»* [Study guide for the discipline "Methodology of teaching disciplines by qualification (vocal)" (for masters of the faculties of arts of higher pedagogical educational institutions of education).]Part 1. The Italian vocal school: the path from the beginning to the present / V. A. Kuzmichova. — Kharkiv: KhNPU named after H.S. Skovorody, 2018. 44 p. [in Ukrainian]
5. Mozhaikina N.S. *Metodyka vykladannia vokalu* [Methodology of vocal teaching: teaching-method.] Complex. Kyiv: NPU named after M. P. Drahomanov, 2013. 80 p. [in Ukrainian]
6. Tsurkan L. *Istoriia vokalnoho mystetstva Ukrainy* [History of vocal art of Ukraine] (program for vocal faculties of music universities). Kyiv, 2002 97 p. [in Ukrainian]